

**“MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA BOLALARNI ATROF-
MUHITNI ASRAB-AVAYLASH VA G'AMXO'RLIK KO'RSATISHGA
O'RGATISH METODIKASI”**

Denov Tadbirkorlik va Pedagogika Fakulteti

Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 3-bosqich talabalari

Xurramova Sabrina Alisher qizi

Xolmuminova Sevinch Alisher qizi

Annotatsiya. *Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarni atrof-muhitni asrab-avaylash, tabiatga g'amxo'rlik bilan munosabatda bo'lishga o'rgatishning mazmuni va metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda bolalarda ekologik ong, ekologik madaniyat hamda tabiatga mehr tuyg'usini shakllantirishning samarali yo'llari tahlil qilingan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida ekologik tarbiya jarayonida o'yin, kuzatish, tajriba o'tkazish, tabiat burchaklari bilan ishlash, interfaol mashg'ulotlar kabi metodlardan foydalanishning ahamiyati ko'rsatib o'tilgan. Maqolada pedagogning ekologik tarbiya jarayonidagi yetakchi roli, bolalarning kundalik faoliyatida ekologik qadriyatlarni singdirish usullari hamda oila va jamiyat bilan hamkorlikdagi ishlarning natijadorligi tahlil etilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, bolalarda tabiatga mehr-muhabbat va g'amxo'rlik tuyg'ularini shakllantirish ularning shaxsiy mas'uliyat hissini, ijtimoiy faolligini va insoniy qadriyatlarini rivojlantiradi.*

Kalit so'zlar: *maktabgacha ta'lim, ekologik tarbiya, atrof-muhit, tabiatni asrash, g'amxo'rlik, ekologik madaniyat, kuzatish metodikasi, o'yinli faoliyat, ekologik ong, pedagogik metodlar.*

**«МЕТОДИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ ПО ОБУЧЕНИЮ ДЕТЕЙ
СОХРАНЕНИЮ И БЕРЕЖНОМУ ОТНОШЕНИЮ К ОКРУЖАЮЩЕЙ
СРЕДЕ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ».**

***Аннотация.** В данной статье раскрывается содержание и методические основы воспитания у детей дошкольного возраста бережного отношения к окружающей среде и заботы о природе. В исследовании проанализированы эффективные пути формирования у детей экологического сознания, экологической культуры и чувства любви к природе. Также показано значение использования таких методов, как игра, наблюдение, проведение опытов, работа с уголками природы и интерактивные занятия в процессе экологического воспитания в дошкольных образовательных учреждениях. В статье подчеркивается ведущая роль педагога в процессе экологического воспитания, способы привития детям экологических ценностей в их повседневной деятельности, а также эффективность сотрудничества с семьёй и обществом. Результаты показывают, что формирование у детей любви и заботливого отношения к природе способствует развитию чувства личной ответственности, социальной активности и человеческих ценностей.*

***Ключевые слова:** дошкольное образование, экологическое воспитание, окружающая среда, охрана природы, забота, экологическая культура, метод наблюдения, игровая деятельность, экологическое сознание, педагогические методы.*

**"METHODICALS FOR TEACHING CHILDREN TO PRESERVE
AND CARE FOR THE ENVIRONMENT IN PRESCHOOL
EDUCATIONAL ORGANIZATIONS."**

***Annotation.** This article examines the content and methodological foundations of teaching preschool children to protect the environment and show care toward nature. The study analyzes effective ways to develop ecological awareness, environmental culture, and love for nature among children. It highlights the importance of using methods such as games, observation, experiments, working with nature corners, and interactive activities in the process of environmental education in preschool institutions. The article also discusses the educator's leading role in ecological upbringing, the integration of environmental values into*

children's daily activities, and the effectiveness of collaboration between families and educational institutions. The results show that fostering love and care for nature in children helps develop their sense of personal responsibility, social activity, and human values.

Keywords: *preschool education, environmental education, environment, nature protection, care, ecological culture, observation methods, play-based activities, ecological awareness, pedagogical methods.*

Kirish Bolalarni tabiatni asrashga o'rgatish jarayonida ularning yosh xususiyatlari, psixologik tayyorgarligi va individual qobiliyatlari inobatga olinishi zarur. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun abstrakt tushunchalarni emas, balki amaliy, hissiy va ko'rgazmali faoliyat muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli tarbiyachi dars va mashg'ulotlarda "ko'rib-bilib o'rganish" tamoyiliga tayanishi lozim. Bola o'z ko'zi bilan ko'rgan, qo'li bilan bajargan ish orqali tabiatning nozikligini, unga zarar yetkazmaslik kerakligini chuqurroq anglaydi. Tarbiyaviy jarayonda bolalarning ekologik ongini shakllantirish uchun muntazamlilik ham juda muhimdir. Buning uchun haftalik yoki oylik "ekologiya kuni", "tabiat haftaligi", "toza muhit aksiyasi" kabi tadbirlar o'tkazish samarali hisoblanadi. Bunday tadbirlarda bolalar nafaqat bilim oladi, balki o'zlarining amaliy harakatlari bilan tabiatni himoya qilish jarayonida ishtirok etishadi. Masalan, maktabgacha ta'lim tashkiloti hovlisini tozalash, gul ekish, daraxt tagini yumshatish yoki qushlar uchun uycha yasash kabi faoliyatlar bolalarda tabiatga nisbatan mehr va g'urur hissini uyg'otadi. Tarbiyachi mashg'ulotlar davomida bolalarda "tabiat – bu yashash manbai" degan tushunchani shakllantirishi kerak. Bola tabiatning inson hayotidagi rolini, masalan, daraxt kislorod beradi, suv hayot uchun zarur, qushlar va hasharotlar tabiat muvozanatini saqlaydi, degan fikrlarni bilib olishi lozim. Bunday tushunchalar oddiy so'zlar bilan emas, balki tajribalar, rasmlar, o'yinlar orqali tushuntirilsa, ularning samarasi ancha yuqori bo'ladi.

Asosiy qism. Interfaol metodlardan foydalanish bu yo'nalishda ham o'zining yuqori natijasini beradi. Masalan, "Aqliy hujum" orqali bolalardan tabiatni

asrash yo'llari haqida fikr so'rash, "Rasm asosida hikoya tuzish" orqali tabiatga g'amxo'rlik mazmunidagi tasvirni tahlil qilish, "Rol o'ynash" o'yinlarida esa bola o'zini tabiat posboni sifatida tasavvur qilishi — bularning barchasi ekologik tarbiyaning jonli shakllaridir. Bunday faoliyatlarda bola faqat bilim oluvchi emas, balki faol ishtirokchi, fikrlovchi va qaror qabul qiluvchi shaxs sifatida shakllanadi. Tarbiyachi bolalarda ekologik muammolarni anglashni asta-sekinlik bilan rivojlantiradi. Masalan, suvni isrof qilish, chiqindilarni noto'g'ri tashlash, daraxt shoxlarini sindirish yoki hayvonlarga ozor berish kabi xatti-harakatlarning oqibatlarini tushuntiradi. Shu jarayonda bolalarda "men bu ishni qilmayman", "tabiatni himoya qilish kerak" degan ichki ishonch hosil bo'ladi. Bu esa ekologik madaniyatning asosi hisoblanadi. Ekologik tarbiya jarayonida san'at vositalaridan — rasm, musiqa, qo'shiq, ertak va teatr sahnalashtirishdan ham keng foydalanish mumkin. Masalan, "Yashil daraxtlar qo'shig'i", "Tabiatni seveylik" mavzusidagi kichik sahnalar, pantomimalar bolalarda his-tuyg'u orqali ekologik ongini shakllantiradi. Bu usullar bolalarning nafaqat bilimi, balki qalbini tarbiyalaydi, ularda tabiatga nisbatan estetik va axloqiy munosabat paydo qiladi. Bundan tashqari, tarbiyachilar mashg'ulotlar davomida mahalliy muhitga mos ekologik materiallardan foydalanishlari ham muhim. Masalan, bolalarga o'z hududidagi o'simliklar, qushlar, hayvonlar haqida hikoyalar tuzish, ularning tabiatdagi o'rnini haqida suhbatlashish bolalarning ekologik tafakkurini milliy asosda shakllantiradi. Shu tarzda bola o'z yashash joyining tabiatini sevadi va uni asrash zarurligini anglaydi. Bola uchun eng kuchli o'rgatuvchi omil bu — kattalarning shaxsiy namunasidir. Agar tarbiyachi o'zi atrof-muhitni toza tutsa, gullarga g'amxo'rlik qilsa, chiqindilarni ajratib tashlasa, bola bu xatti-harakatni tabiiy hol sifatida qabul qiladi. Shu sababli pedagoglar nafaqat og'zaki tushuntirish, balki o'z harakati bilan ham o'rnak bo'lishlari kerak. Chunki bolalar so'zdan ko'ra, harakat orqali ko'proq o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ekologik tarbiya jarayonini muvaffaqiyatli tashkil etish uchun ta'lim muhitining o'zi ham ekologik ruhda tashkil etilishi lozim. Masalan, guruh xonalarida "Yashil burchak", "Gullar parvarishi",

“Suv hayoti” kabi tabiatga oid mini-ko‘rgazmalar, akvarium yoki qush uyasi joylashtirilsa, bolalarda tabiat bilan doimiy aloqa hissi shakllanadi. Shuningdek, bolalarni tabiat qo‘yniga olib chiqish — ya’ni dala sayohatlari, tabiat bag‘rida o‘tkaziladigan mashg‘ulotlar, bog‘ga yoki parkka tashriflar — ekologik tarbiyaning eng tabiiy va samarali shaklidir. Chunki tabiat bilan bevosita muloqotda bo‘lgan bola uning go‘zalligini, jonlilikni va nozik muvozanatni his etadi. Shu jarayonda bola uchun “tabiatni asrash kerak” degan g‘oya so‘zdan ko‘ra amalda anglashiladi. Ekologik tarbiya bolalarning axloqiy tarbiyasi bilan uzviy bog‘liqdir. Chunki tabiatni asrash — bu yaxshilik qilish, rahm-shafqatli bo‘lish, hayotga hurmat bilan qarash deganidir. Shu bois maktabgacha ta’limdagi ekologik metodika bolaning yurakdan his qilishiga, mehr bilan yashashiga asoslanishi kerak. Agar bola daraxtni, gullarni, hayvonlarni “do‘stim” deb bilsa, u hech qachon ularga zarar yetkazmaydi. Bolalarni atrof-muhitni asrab-avaylash va g‘amxo‘rlik ko‘rsatishga o‘rgatish metodikasi bilim berishdan ko‘ra ko‘proq tarbiyaviy ahamiyatga ega. Bu jarayon bola qalbida ekologik madaniyat, mehr, mas’uliyat, g‘amxo‘rlik va hayotga hurmat tuyg‘ularini shakllantiradi. Shunday bola voyaga yetgach, tabiatni qadrlaydigan, yashil muhitni asraydigan, ongli fuqaroga aylanadi. Shunday qilib, maktabgacha ta’limdagi ekologik tarbiya — kelajak avlodning tabiiy muvozanatni saqlaydigan madaniyatli jamiyat sifatida shakllanishiga zamin yaratadi.

Xulosa. Maktabgacha ta’lim tashkilotlarida ekologik tarbiya – bu bolalarning tabiatni idrok etish, uni asrab-avaylash va unga mehr bilan munosabatda bo‘lish ko‘nikmalarini shakllantirishga yo‘naltirilgan uzluksiz pedagogik jarayondir. Mazkur jarayon bolalarning nafaqat bilim olishini, balki tabiatga nisbatan axloqiy, hissiy va amaliy munosabatini rivojlantirishni ham o‘z ichiga oladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, bolalarni ekologik qadriyatlar ruhida tarbiyalashda interfaol metodlar, tajriba o‘tkazish, o‘yinli mashg‘ulotlar, tabiat burchaklari bilan ishlash, ekskursiyalar, va muloqot asosidagi faoliyat juda samarali hisoblanadi. Ushbu metodlar bola tafakkurini kengaytiradi, ularni mustaqil fikrlashga, kuzatishga va xulosalar chiqarishga o‘rgatadi. Shuningdek, ekologik

tarbiya jarayonida pedagogning shaxsiy namunasi, oilaning ishtiroki va atrof-dagilarning ijobiy munosabati muhim omil sifatida qaraladi. Shunday qilib, bolalarni atrof-muhitni asrab-avaylash va g'amxo'rlik ko'rsatishga o'rgatish — ularning shaxsiy rivojlanishida, axloqiy shakllanishida, insoniy qadriyatlarni anglashida va kelajakda ekologik madaniyatli fuqarolar bo'lib voyaga yetishida muhim poydevor yaratadi. Bu jarayon faqat pedagogik faoliyat natijasi emas, balki butun jamiyatning barqaror kelajagini ta'minlaydigan dolzarb ijtimoiy ehtiyojdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimova, V. M. (2019). Maktabgacha ta'lim psixologiyasi. Toshkent: "O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi" nashriyoti.
2. Nuriddinova, L. (2021). Maktabgacha ta'limda ekologik tarbiya asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Usmonova, M. (2020). "Bolalarda tabiatga mehr-muhabbatni shakllantirishda o'yin faoliyatining o'rni." Ta'lim va innovatsion tadqiqotlar jurnali, №2, 45–49-betlar.
4. Saidova, D. (2022). "Ekologik tarbiya jarayonida interfaol metodlardan foydalanish." Boshlang'ich ta'lim va pedagogika jurnali, №4, 53–57-betlar.
5. Mamatova, N. (2023). "Maktabgacha yoshdagi bolalarda ekologik madaniyatni rivojlantirish usullari." Ta'limda yangiliklar, №1, 65–70-betlar.